TA'LIM VA PSIXOLOGIYA: SINERGETIK YONDASHUV

Jumanov Alisher Asatullayevich[1], Raximov Maxkambek Xamro o'g'li[2]
[1]"TIQXMMI" MTU Professional ta'lim kafedrasi dotsent, [2]"TIQXMMI" MTU Professional ta'lim (Qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash) yo'nalishi 203- guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.15279105

Annotatsiya. *Zamonaviy ta'lim va psixologiya shaxsiy rivojlanish jarayoniga chuqur ta'sir ko'rsatadigan ikkita muhim sohadir. Insonning intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishi ta'lim jarayoni va psixologik omillarning uyg'unligi natijasida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, sinergetik yondashuv ta'lim va psixologiyani integratsiyalash orqali shaxsiy rivojlanishni yangi bosqichga olib chiqishi mumkin. Sinergetik yondashuv ta'lim jarayonini faqat bilim o'rgatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning shaxsiy qobiliyatlarini, hissiy va kognitiv rivojlanishlarini ham chuqurroq o'rganish va rivojlantirishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim, psixologiya, shaxsiy rivojlanish, sinergetik yondashuv, integratsiya, motivatsiya, ijodkorlik, pedagogik psixologiya, kognitiv psixologiya, ijtimoiy psixologiya, individual ta'lim, innovatsion metodlar, sixologik barqarorlik, ta'lim samaradorligi, inson rivojlanishi.*

Annotatsiya. *Современное образование и психология являются двумя важнейшими областями, которые оказывают глубокое влияние на процесс личностного развития. Интеллектуальное, эмоциональное и социальное развитие человека формируется в результате гармоничного взаимодействия образовательного процесса и психологических факторов. С этой точки зрения, синергетический подход, интегрируя образование и психологию, может вывести личностное развитие на новый уровень. Синергетический подход не ограничивается только передачей знаний, но также помогает глубже изучать и развивать личностные способности, эмоциональное и когнитивное развитие учащихся.*

Ключевые слова: *образование, психология, личностное развитие, синергетический подход, интеграция, мотивация, креативность, педагогическая психология, когнитивная психология, социальная психология, индивидуальное образование, инновационные методы, психологическая устойчивость, эффективность образования, развитие человека.*

Annotation. *Modern education and psychology are two essential fields that have a profound impact on the process of personal development. The intellectual, emotional, and social development of a person is shaped through the harmonious integration of the educational process and psychological factors. From this perspective, the synergistic approach can take personal development to a new level by integrating education and psychology. The synergistic approach goes beyond merely imparting knowledge; it also helps to deepen the understanding and development of personal abilities, as well as emotional and cognitive growth of students.*

Keywords: *education, psychology, personal development, synergistic approach, integration, motivation, creativity, pedagogical psychology, cognitive psychology, social psychology, individualized education, innovative methods, psychological stability, educational effectiveness, human development.*

Ta'lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki inson ongining rivojlanishi va mustaqil fikrlash qobiliyatining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Psixologiya esa insonning

hissiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishini tushunishga yordam beradi. Bu ikki sohaning o‘zaro aloqadorligi quyidagicha namoyon bo‘ladi:

Pedagogik psixologiya – o‘qitish jarayonida ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi. Bu, o‘z navbatida, o‘quvchilarning o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ta’lim samaradorligini yanada yuqori darajaga olib chiqadi.

Kognitiv psixologiya – inson tafakkuri va bilim o‘zlashtirish jarayonini tushunishda muhim rol o‘ynaydi. Kognitiv jarayonlarni tushunish o‘quvchilarga bilimlarni samarali o‘zlashtirishga yordam beradi.

Ijtimoiy psixologiya – ta’lim jarayonida ijtimoiy o‘zaro ta’sirni chuqur o‘rganishga xizmat qiladi. O‘quvchilarning jamiyatdagi roli, jamoada ishlash qobiliyati va boshqalar bilan samarali aloqalarni rivojlantirish ta’limda muhim o‘rin tutadi.

Bu o‘zaro bog‘liqlik, sinergetik yondashuvni ta’lim tizimida qo‘llashning asosiy poydevorini tashkil etadi.

Sinergetika tizimli yondashuv bo‘lib, turli sohalarni birlashtirish orqali murakkab jarayonlarni boshqarishga yordam beradi. Ta’lim va psixologiya integratsiyasida sinergetik yondashuv quyidagi jihatlarga asoslanadi:

Ko‘p qirrali rivojlanish – insonning intellektual, hissiy va jismoniy o‘sishini birgalikda qo‘llab-quvvatlash. Ta’lim jarayonida sinergetik yondashuv bu rivojlanishning barcha qirralarini birlashtirib, o‘quvchining barcha imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yordam beradi.

Moslashuvchanlik – ta’lim tizimini shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirish. O‘quvchilarning individual qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos keladigan ta’lim yondashuvlari orqali ularning shaxsiy rivojlanishi qo‘llab-quvvatlanadi.

Innovatsion metodlar – zamonaviy texnologiyalar va interfaol o‘qitish usullaridan foydalanish. Bu metodlar o‘quvchilarning kognitiv va hissiy jarayonlarini samarali rivojlantirishga yordam beradi, ularning o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi.

Sinergetik yondashuv yordamida ta’lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ham turtki beradi.

Sinergetik yondashuvning asosiy maqsadi – shaxsning har tomonlama rivojlanishiga yordam berishdir. Bu yondashuv quyidagi jihatlar bo‘yicha muhim ahamiyat kasb etadi:

Individga yo‘naltirilgan ta’lim – har bir shaxsning individual o‘quv uslubi va ehtiyojlarini inobatga olish. Sinergetik yondashuv har bir o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi, shu bilan birga, ularning o‘zini anglash va rivojlanish jarayonini yanada samarali qilish imkoniyatini yaratadi.

Motivatsiya va ijodkorlikni oshirish – ta’lim jarayonida psixologik yondashuvlardan foydalanish orqali o‘quvchilarning qiziqishini oshirish. Shaxsiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash, ularni yangi g‘oyalar va innovatsiyalarga yo‘naltirish motivatsiyani oshiradi.

Stressni kamaytirish va moslashuvchanlikni oshirish – o‘qitish jarayonida psixologik barqarorlikni ta’minlash. Sinergetik yondashuv o‘quvchilarni ijtimoiy va hissiy muammolarni yengish uchun zarur psixologik resurslar bilan ta’minlaydi, bu esa ularning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Shaxsning psixologik barqarorligi va moslashuvchanligi uning murakkab muammolarni hal qilishdagi qobiliyatini shakllantiradi. Bu jarayonni chuqurroq tushunish uchun ontogenez psixologiyasining qonuniyatlari asosida yondashish muhimdir. Bola rivojlanishining turli bosqichlarida, uning aqliy va ruhiy holati, idrok, xotira va tafakkur jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlari mavjud bo‘lib, ular yosh davri bilan bog‘liqdir. Shuning uchun har bir yosh

bosqichida ta'lim metodlari va psixologik yondashuvlar bir-birini to'ldirib, o'quvchining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

O'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishda o'z-o'zini anglash jarayonini, ya'ni shaxsning "Men"ini shakllantirishning ahamiyati katta. Bu jarayon o'quvchining o'z xulqini, xatti-harakatlarini va o'zligini anglashiga yordam beradi. Shaxsning o'z-o'zini anglash darajasi, shuningdek, ta'lim jarayonining yakuniy natijasiga ta'sir qiladi. O'quvchining ichki dunyosining shakllanishi, uning o'zini anglashdagi yutuqlari va kamchiliklarini tushunish o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Sh. Abdullaeva ta'kidlaganidek, o'quvchi o'z "Men"ini anglashi uning ijodiy faoliyatidagi yutuqlari va muammolarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu esa o'quvchining o'z-o'zini baholashiga, rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'quvchilarning tashqi va ichki faolliklarini hisobga olish orqali sinergetik ta'lim samaradorligini oshirish mumkin. Tashqi faollik – bu o'quvchilarning dars davomida kuzatiladigan harakatlari, ularning o'qish jarayonidagi tashqi interaktsiyalari bo'lsa, ichki faollik – o'quvchining ongida kechadigan psixologik jarayonlar, fikrlash va o'z-o'zini anglash jarayonlarini o'z ichiga oladi. Misol uchun, dars jarayonida muammoni mustaqil hal qilish, o'zaro bahs yuritish, fikr almashish va analitik tahlil qilish ichki faollikning yorqin namoyonlaridir. Ichki faollik o'quvchining kognitiv jarayonlarini rivojlantiradi va shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Bu jarayonni sinergetik yondashuv asosida chuqurroq o'rganish o'quvchilarning ta'lim samaradorligini oshirishi mumkin.

Shunday qilib, sinergetik yondashuv ta'lim va psixologiya jarayonlarida o'quvchilarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ularning qobiliyatlarini yuzaga chiqarishga, shaxsiy barqarorligini shakllantirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonida bu yondashuvni qo'llash o'quvchining nafaqat intellektual, balki hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham katta yordam beradi.

Xulosa

Sinergetik yondashuvning mohiyati tizim elementlarining bir-biriga ta'sirini o'rganishdan iborat bo'lib, bu ta'lim jarayonida o'quvchilar faoliyatining tabiiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ularning individual qobiliyatlarini kashf etishga yordam beradi. Ta'limda sinergetik yondashuvni qo'llash o'quvchilarga o'z bilimlarini ko'proq mustahkamlash, ijodiy salohiyatini rivojlantirish, va shaxsiy rivojlanishning turli bosqichlarini o'rganishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, o'quvchilarni o'z imkoniyatlarini anglashga undaydi, bu esa ularga yanada yuqori natijalarga erishishda yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sultanova Dildoraxon "Ta'lim sifatini oshirishga sinergetik yondashuv" maqola Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti.
2. Sirojiddinov, Sh. (2020). Nutq madaniyati: nazariya va amaliyot. Toshkent: Ma'naviyat.
3. Abdullayev, A. (2019). Kommunikatsiya psixologiyasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Begmurzayevich, D. B. (2022). O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning metodologik asoslari. Ijodkor o'qituvchi, 2(20), 52-59
5. Ergash G'oziyev Ontogenez psixologiyasi. O'quv qo'llanma
6. Sharipov, F. (2018). Verbal va nonverbal kommunikatsiya: asosiy tushunchalar va misollar. Toshkent: UZINFOCOM.